

PROVET I SAMHÄLLSLÄRA 29.9.2017   BESKRIVNINGAR AV GODA SVAR

Examensämnets censorsmöte har godkänt följande beskrivningar av goda svar.

De viktigaste bedömningsgrunderna i provet i samhällslära är hur examinanden behärskar läroämnets innehåll, tankemodeller och färdigheter såsom de definieras i läroplanen samt ett korrekt och precist bruk av de centrala begreppen inom samhällsläran. En bedömningsgrund är också examinandens förmåga att tolka och kritiskt bedöma information som beskriver samhällslärliga fenomen, att dra slutsatser utifrån denna information och att jämföra olika tolkningar av samhällslärliga frågor samt att ta ställning till dem och motivera sina ståndpunkter. I bedömningen fästs uppmärksamhet även vid framställningen: hur svaret motsvarar uppgiften, hur svaret avgränsas och hur klar argumentationen är.

Av svaren framgår att examinanden förstår samhällets struktur och funktion som en historiskt skiktad och av historien utformad helhet. Examinanden känner till det finländska samhällets politiska, sociala, ekonomiska och juridiska struktur samt de viktigaste teorierna och begreppen förknippade med den, samt kan koppla de granskade fenomenen till sina bredare samhällslärliga sammanhang. Examinanden kan i sina svar placera det finländska samhället i en internationell och global kontext, som bland annat inbegriper medlemskapet i Europeiska unionen och följderna av det. Examinanden kan använda samhällslärlans centrala begrepp som makt, inflytande, ansvar och rättvisa, och förstår ekonomins grundläggande mekanismer och termer samt de principer som styr den offentliga maktutövningen och rättssystemet.

I materialuppgifterna kan examinanden korrekt och kritiskt tolka, utnyttja och utvärdera olika typer av material gällande samhället och ekonomins funktioner, såsom texter, bilder, videoklipp, kartor, diagram och statistik. I uppgifter som kräver reflektion och i uppgifter som inkluderar motstridiga fakta visar examinanden att hen förstår att information om samhället till sin karaktär kan vara teoretisk och öppen för tolkning, och att de kausala sambanden mellan orsak och verkan är invecklade och komplexa. Examinanden kan skapa en egen och motiverad syn på samhällslärliga och ekonomiska frågor som kan vara motstridiga och kopplade till olika värderingar. I bedömningen beaktas examinandens förmåga att utifrån sin kunskap bygga upp välstrukturerade helheter, förmågan att skilja på relevant och irrelevant information samt förmågan att i svaret utnyttja aktuell information.

Tabellen nedan är avsedd som stöd för bedömningen, och den lyfter särskilt fram också de dimensioner av svaret som är kopplade till målen för examinandens färdigheter. Beskrivningarna i tabellen ska ses som exempel.

I de uppgiftsspecifika beskrivningarna av goda svar ges bedömningskriterierna indelade i två nivåer, för goda och berömliga svar. För uppgifter värda 20 poäng motsvarar goda svar 7–13

poäng och berömliga svar 14–20 poäng. För uppgifter värda 30 poäng är motsvarande gränser 11–20 och 21–30 poäng.

	0	Nöjaktig	God	Berömlig
<i>Riktig och relevant kunskap; exakt begrepps-användning</i>	Ingen kunskap som förutsätts i uppgiften. Uppgiften har förståtts fel.	Knapphändigt innehåll eller innehåller mycket irrelevant. Mycket bristfällig hantering av begrepp. Svarar endast delvis på uppgiften.	Förhållandevis exakt kunskap som motsvarar uppgiften väl. God hantering av begrepp.	Exakt hantering av kunskap och begrepp. Väsentligt och med tanke på uppgiften meningsfullt avgränsat kunskapsinnehåll.
<i>Analytiskt, logiskt, välunderbyggt</i>	Ostrukturerat, oredigt. Ogrundade påståenden.	Knapphändiga grunder för framlagda påståenden. Svagt analyserande granskning av ämnet. Katalogmässig eller oklar struktur.	Förhållandevis goda grunder för påståenden. Följdriktig granskning av ämnet, även om brister förekommer ställvis. Till vissa delar analytiskt.	Mycket analytiskt generellt grepp. Goda grunder för påståenden samt följdriktig och argumenterande granskning av ämnet.
<i>Kritiskt, flera perspektiv, förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap</i>	Inga (käll)kritiska observationer och ingen förnuftsbase-rad utvärdering eller tillämpning av kunskaperna. Inga tecken på förmåga att diskutera olika tolkningar eller alternativ.	Svaga tecken på källkritik. Några sporadiska och svaga tecken på olika perspektiv och diskussion kring tolkningsmässighet. Förmågan att tillämpa kunskap är svagt skönjbar.	Ställvis god (käll)kritisk diskussion och goda tolkningar. Några goda exempel på tänkande som representerar ett grepp med flera perspektiv. Några exempel på förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap.	Skarpt och insiktsfullt (käll)kritiskt grepp. Välöverbärdig diskussion ur flera perspektiv. Flera exempel på utvärdering och tillämpning av kunskap.

1. Läran om tredelning av makten (20 p.)

I ett gott svar granskas den grundläggande tanken med läran om tredelningen av makten, nämligen att förhindra maktkoncentration. I svaret behandlas också hur denna tanke har förverkligats i Finland genom att makten har delats upp mellan riksdagen (den lagstiftande makten), statsrådet med underlydande förvaltning (den verkställande makten) och oberoende domstolar (den dömande makten).

I ett berömligt svar behandlas frågan på ett djupare plan genom en granskning av till exempel några av följande aspekter: de mänskliga och de grundläggande rättigheternas betydelse som garantier för medborgarnas självbestämmanderättigheter, parlamentarismens betydelse när det gäller att begränsa maktutövningen, rättsstatsprincipen som förutsättning för övervakningen av den offentliga maktutövningen, svårigheterna med att ändra en grundlag jämfört med att stifta vanliga lagar, betydelsen av yttrandefrihet och oberoende medier, grundlagsutskottets roll samt betydelsen av ett politiskt aktivt medborgarsamhälle.

2. Delningsekonomi (20 p.)

I ett gott svar lyfter examinanden ensidigt fram några av följande aspekter: en privat köpare kan få tjänsten billigare än normalt, å andra sidan kan hans konsumentskydd vara svagt eftersom den som erbjuder tjänster inte är professionell och det förmedlande företaget inte nödvändigtvis tar ansvar för kvaliteten på tjänsten. Den som erbjuder en tjänst behöver inte grunda ett företag. Man kan använda egen egendom, såsom en bostad, för att skaffa extrainkomster i enlighet med sin livssituation, och samtidigt får den som erbjuder tjänsten mer erfarenhet och kan kanske senare bli professionell företagare inom branschen. Å andra sidan kan inkomsterna vara mycket varierande. Enligt lagen får de inte vara stora. Den som erbjuder tjänsten har inte det försäkringsskydd som en företagare normalt har eller stöd från en intresseorganisation till exempel i fall där det uppstår problem med den som köpt tjänsten. Samhällsekonomin gynnas av om en affärsverksamhetsmodell som den här ger upphov till nya affärsidéer, småföretagandet växer utvidgas, människor får fler inkomstkällor och realkapital såsom privatbilar används effektivt också som produktionsmedel. Å andra sidan kan den grå ekonomin växa om allt fler icke-professionella aktörer erbjuder tjänster. Deras inkomstnivå och produktivitet är låga, vilket inte gagnar samhällsekonomin. Personer som erbjuder tjänster professionellt kan också bli arbetslösa.

I ett berömligt svar granskas till exempel ovan nämnda aspekter på ett mer täckande och mångsidigt sätt. Dessutom kan man diskutera delningsekonomin grundidé om en ändamålsenlig och ekologiskt hållbar användning av resurser.

3. Strasbourg som sessionsort för Europaparlamentet och som europeiskt kulturminnesmärke (20 p.)

3.1.

I ett bra svar lyfter examinanden fram följande saker. Strasbourgs ställning som sessionsort för Europaparlamentet 12 gånger per år bygger på EU:s grundfördrag. Genom att alternera sessionsort fördelar man symboliskt ägandet av det europeiska integrationsprojektet på mer än ett land. I svaret lyfter examinanden också fram några av problemen med förfarandet med två sessionsorter. Att en gång i månaden flytta parlamentarikerna, deras medhjälpare och allt de behöver från Bryssel till Strasbourg är exempelvis dyrt, tidskrävande, frustrerande och skadligt för miljön. Det är också dyrt att upprätthålla två sessionsplatser och de lokaler som krävs.

I ett berömligt svar diskuterar examinanden också de politiska bakgrundsfaktorerna bakom beslutet att ha två sessionsorter, Strasbourgs läge vid gränsen mellan Frankrike och Tyskland och dess betydelse som symbol för samarbetet mellan dem. Dessa två länder spelade mycket viktiga roller då integrationsprojektet inleddes: om man överger förfarandet kan stödet för EU indirekt bli lidande, åtminstone i Frankrike (en prestigeförlust för landet). I svaret diskuteras också svårigheterna med att överge förfarandet med två sessionsorter (skulle förutsätta en omarbetning av grundfördragen), trots att största delen av EU-parlamentarikerna är emot förfarandet.

Man kan också hävda att tidigare styrkeförhållanden från integrationsprojektets tidigaste år inte längre idag borde användas som motivering för placeringen av EU-organ, eftersom EU har förändrats. I svaret fästs också uppmärksamhet vid de eventuella imageproblem som förändringen kan bidra till att förstärka ytterligare (EU som ett ineffektivt, dyrt och byråkratiskt maskineri).

3.2.

I ett bra svar lyfter examinandan fram många av de saker som talar för Strasbourgs ställning som europeiskt kulturminnesmärke, det vill säga som en plats belyser den gemensamma europeiska historien och som lyfter fram den sameuropeiska dimensionen. I svaret behandlas Strasbourgs historiska ställning dels som korsningspunkt för handelsrutten och kulturstråk, dels som en del av Alsace, som ofta varit föremål för stridigheter mellan Frankrike och Tyskland. För Strasbourg som europeiskt kulturminnesmärke talar också dess ställning som födelort för många viktiga europeiska institutioner, bland annat Europarådet (1949), Europaparlamentet (1952, ursprungligen Europeiska kol- och stålunionens gemensamma församling), och hemort för Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna sedan 1959. I svaret granskas också Strasbourgs ställning som en del av den europeiska integrationen, som symbol för samförstånd och fred mellan två europeiska stormakter, Frankrike och Tyskland. I svaret kan man också hänvisa till Strasbourgs kulturella satsningar för att främja europakunskapen.

I ett berömligt svar har faktorerna ovan och andra orsaker som talar för Strasbourgs ställning som europeiskt kulturminnesmärke analyserats i större omfattning och mångsidigare.

4. Dagtidningars och tidskrifters upplaga (20 p.)

4.1.

I svaret definieras begreppen upplaga och trend i den kontext som materialet berör.

4.2.

I ett gott svar nämner examinandan några skillnader och likheter mellan tidningarnas och tidskrifternas upplagor. Examinanden förstår också de ekonomiska konsekvenserna av en minskande upplaga för tidningarna och tidskrifterna.

I ett berömligt svar diskuterar examinandan mer ingående vad de skildrade skillnaderna kan bero på och tar vad de ekonomiska konsekvenserna beträffar i beaktande att den minskning av upplagan som framgår av figuren har skett under en påfallande kort period (5 år). Därför har tidningarna och tidskrifterna haft mycket litet tid på sig att anpassa sig till den minskande upplagan. Examinanden gör också några motiverade bedömningar av varför de allmänna tidskrifterna har klarat sig sämre än Suomen Kuvalehti, som till och med har lyckats öka sin upplaga en aning under den aktuella perioden.

4.3.

I ett gott svar visar examinandan att hen kan presentera några rationella orsaker till att de traditionella tryckta mediernas ställning har försvagats, till exempel försvagningen av läskulturen, det stressiga livstempot och särskilt förskjutningen av tyngdpunkten till digitala medier såsom digitidningar, sociala medier och nyhetssidor på internet.

I ett berömligt svar analyseras faktorerna ovan på ett mer mångsidigt och analytiskt sätt.

5. Giftorätt (20 p.)

I ett gott svar lyfts exempelvis följande aspekter fram. Med giftorätt avses makans eller makens rätt till den andras egendom. Den träder i kraft i samband med skilsmässa eller om någon av makarna avlider, varefter det sker en delning av egendomen. Giftorätten kan upphävas genom ett äktenskapsförord. Syftet med giftorätten är att när äktenskapet tar slut garantera att också den part som har mindre förmögenhet får en rättvis andel av det arbete som gjorts för det gemensamma hemmet.

I ett berömligt svar fördjupas granskningen av frågan. Giftorätten kan omfatta hela egendomen eller en del av den. Giftorätten gäller inte ett sådant testamente eller en sådan gåva, där givaren bestämmer att mottagarens maka eller make inte har giftorätt till den. Giftorätten kan genom domstolsbeslut göras skäligare, om det anses att en fullständig tillämpning av den ger en orimlig fördel till någondera parten. Giftorätten jämnar ut de ekonomiska förhållandena mellan makarna och tryggar den efterlevandes ställning när maken eller maken har avlidit. Det här är viktigt bland annat för den part som är hemma och sköter barnen och vars förvärvsinkomster blir små trots att hens arbetsinsats är viktig för hemmet som helhet.

6. Konsumentskydd (20 p.)

6.1.

I svaret granskar examinandena de förfaranden som är aktuella i det här fallet och som ingår i konsumentskyddslagstiftningen, till exempel följande. Tjänster för konsumenter omfattas av konsumentskyddslagstiftningen. Familjen Lindholm bör ta kontakt med den som erbjuder tjänsten och försöka komma överens med denne till exempel på så vis att de får en nedsättning av priset. Om man inte lyckas komma överens kan familjen kontakta konsumentrådgivningen, lämna in ett klagomål till konsumenttvistenämnden eller föra ärendet till tingsrätten som en tvist.

6.2.

Familjen Lindholm bör besvära sig. En grund för besväret kan vara till exempel att byggarbetena blev klara för sent och att de slutliga kostnaderna ökade mer än vad som är rimligt i jämförelse med vad man kommit överens om skriftligt. Konsumenttvistenämndens beslut är inte bindande för näringsidkaren. Till sist kan fallet tas upp som tvist i tingsrätten och som ansökan om ändring i högre rättsinstanser.

7. Medborgarinitiativ som politiskt påverkningsmedel (30 p.)

7.1.

I svaret lyfter examinandena fram att Finlands grundlag i dag gör det möjligt för 50 000 röstberättigade medborgare att göra ett medborgarinitiativ till riksdagen om stiftande av lag. Riksdagen diskuterar och röstar om initiativet. Medborgarinitiativ och deras betydelse i det politiska systemet diskuteras genom en granskning av initiativen till exempel som en del av den direkta demokratin.

7.2.

I ett gott svar lyfts några viktiga skillnader mellan olika befolkningsgrupper när det gäller att underteckna medborgarinitiativ. Till exempel är de yngre åldersklasserna mer aktiva då det gäller att underteckna än äldre, högutbildade är mer benägna att underteckna än lågutbildade, det är vanligare att kvinnor undertecknar medborgarinitiativ än att män gör det, det finns en skillnad mellan städer och landsbygd när det gäller benägenheten att underteckna medborgarinitiativ. Även orsakerna till skillnaderna behandlas i viss mån, till exempel intresserar den direkta demokratins medel yngre mer än äldre, utbildade personer är i allmänhet politiskt mer aktiva, skillnaderna i åldersstruktur mellan landsbygdens tätorter och städerna inverkar på saken.

I ett berömligt svar behandlas skillnaderna när det gäller att underteckna medborgarinitiativ på ett mer omfattande sätt, till exempel den medborgarkompetens som utbildning medför, utbildade personer är också i allmänhet mer intresserade av politik, möjligheten att underteckna medborgarinitiativ på nätet underlättar undertecknandet, vilket syns i de yngre åldersgrupperna och lockar också unga som kan känna sig mer främmande inför de traditionella formerna av politiskt deltagande, också medborgarinitiativens teman påverkar undertecknandet, till exempel kan medborgarinitiativ om pålsnäringen och en jämlik äktenskapslag ha intresserat kvinnor mer.

7.3.

I ett gott svar lyfts några av de aspekter som är knutna till medborgarinitiativen fram, till exempel ökar medborgarinitiativ medborgarnas möjligheter att få med frågor från fältet utanför de politiska institutionerna och organisationerna på den politiska agendan, de gör det också möjligt att ta upp sådant på den politiska agendan som saknar representation i de lagstiftande organen, ett medborgarinitiativ är en förhållandevis enkel form av politiskt deltagande för den som undertecknar det, å andra sidan kan man lockas att underteckna sådana initiativ som man egentligen inte har någon åsikt om.

I ett berömligt svar granskar examinandan på ett djupare plan betydelsen av medborgarinitiativet som institution, det ökar till exempel kanalerna för det politiska påverkandet, aktiverar särskilt unga medborgare, erbjuder ett nytt slags kanal för att uttrycka politiskt missnöje, insamlingen av underskrifter på nätet gör det lättare att åstadkomma initiativ. Å andra sidan kräver det resurser, kampanjer och organisering för att man ska kunna föra vidare ett medborgarinitiativ. Det betyder att marginaliserade grupper i praktiken inte har några möjligheter. Medborgarinitiativet som institution förändrar inte fördelningen av makten eller minskar makten hos de representanter som utsetts genom val.

8. Europeiska centralbankens penningpolitik (30 p.)

8.1.

Ökningen av investeringarna i euroområdet innebär att den summa pengar som satsats för att öka produktionsförutsättningarna eller för annan utveckling har vuxit i det område som består av stater som använder euron som myntenhet.

8.2.

I ett gott svar granskas bland annat följande aspekter: ECB har under de senare åren "öst ut pengar på marknaden" genom att sänka styrräntan och på så vis uppmuntra bankerna att bevilja lån för investeringar och konsumtion. Den har även köpt staters obligationer och på så vis finansierat staternas offentliga konsumtion för att stimulera den ekonomiska aktiviteten.

I ett berömligt svar fördjupas granskningen. Under den senare tiden har ECB slagit fast en negativ ränta för centralbanksdepositioner och på så vis velat få bankerna att sluta spara tillgångar i sina balansräkningar i stället för att till exempel ge lån för investeringar. Den har också lättat på garantibestämmelserna för lån som ges till banker.

8.3.

I ett gott svar lyfts till exempel följande aspekter i anslutning till ränteutvecklingen fram: centralbankernas räntor har rört sig i samma riktning men i lite olika takt. Alla centralbanker har sedan omkring 2009 pressat ned styrräntan nära nollstrecket. Räntenivån har varierat särskilt mycket i USA och särskilt litet i Japan. Orsaken till den uppseendeväckande räntesänkningen är närmast bostadsskuldskrisen i USA och sedermera särskilt den lågkonjunktur som utlöstes av finanskriserna i EU: centralbankerna har försökt stimulera den ekonomiska aktiviteten och den totala efterfrågan genom att sänka räntorna.

I ett berömligt svar granskas ränteförändringarna på ett mer analytiskt sätt. Den amerikanska centralbankens räntejusteringar har varit kraftigare och de har gjorts en aning tidigare än hos de andra stora centralbankerna, vilket återspeglar USA:s betydelse när det gäller att stärka konjunkturerna inom världsekonomin.

Inom räntepolitiken har ECB varit på samma linje som den amerikanska centralbanken, men ränteförändringarna har varit mer måttfulla och långsammare. De brittiska räntorna har i allmänhet varit högre än på andra håll, medan Japan under nästan hela den aktuella perioden har hållit styrräntorna nära nollstrecket. En orsak till fluktuationerna är att centralbankerna under högkonjunkturer strävar efter att förhindra prisstegringar och en överhettning av ekonomin genom att höja räntorna, och under lågkonjunkturer försöker man genom räntesänkningar öka den ekonomiska aktiviteten, det vill säga konsumtion och investeringar (den totala efterfrågan).

8.4.

I ett gott svar framkommer till exempel följande omständigheter när det gäller hanteringen av de ekonomiska problemen i Europa: problemen kan inte skötas enbart genom att sänka räntorna och köpa staternas obligationer. Genom finanspolitiken måste man fördela pengar till hushåll och företag, så att de börjar konsumera och investera mer. Det skulle påskynda den ekonomiska tillväxten.

Finanspolitiken är staternas ansvarsområde, inte ECB:s. Trots att ECB har "öst ut pengar på marknaden", har den ekonomiska tillväxten i Europa inte snabbats upp. Man har till och med fruktat att man kommer att dras in i en deflation, där den ekonomiska företagsamheten stannar upp ännu mer.

I ett berömligt svar fördjupas granskningen av frågan: genom penningpolitiken kan man ge pengar till hushåll och företag, men om de inte använder pengarna för konsumtion och inve-

steringar sker ingen ekonomisk tillväxt. Nu har man skapat mycket nya pengar för samhällsekonomierna, men pengarna finns i hög grad i bankernas och företagens balansräkningar och används inte för investeringar. Pengar har också använts för konsumtion, vilket man befärar kan ha skapat bostadsbubblor i vissa länder. Det offentliga samhället borde själv konsumera och investera eller öka hushållens möjligheter att konsumera, så att man skulle öka den totala efterfrågan inom ekonomin och stabilisera den ekonomiska tillväxten.

9. Europeiska unionens nuvarande situation och framtid (30 p.)

9.1.

I ett gott svar granskas bland annat följande omständigheter: Medlemsstaterna har en egen kommissionär i kommissionen. I ministerrådet lägger medlemsstaternas ministrar fram sina ståndpunkter. I parlamentet har medlemsstaterna parlamentsledamöter, meppar som dock representerar medborgarna och inte medlemsstaterna. Tjänstemännen har en viktig roll i beredningen av beslut.

I ett berömligt svar fördjupas granskningen. I svaret kan examinandena till exempel ta upp i vilken utsträckning parlamentsledamöterna representerar sitt eget land eller sitt parti. Examinanden kan också behandla frågan om skillnader i inflytande mellan stora och små medlemsländer.

9.2.

Teckningen skildrar Europeiska unionen som olika öar bestående av medlemsländerna. Öarna håller på att driva allt längre ifrån varandra vilket gör att det kan vara svårt att hitta en gemensam linje. Den gestalt som syns på bilden (jungfrun Europa?) försöker minska avståndet mellan medlemsstaterna (särskilt Frankrike och Tyskland?). Examinanden kan också fästa uppmärksamhet vid tidpunkten för publiceringen av teckningen: den är inte knuten till Storbritanniens eventuella utgång ur unionen (den s.k. Brexit) utan till en tidigare missämja, när Frankrike och Holland röstade omkull utkastet till grundlag för unionen.

9.3.

I ett gott svar lyfts till exempel följande åsiktsskillnader fram: Stubb tror på Europeiska unionens förmåga att lösa sina kriser och är optimistisk när det gäller dess framtid. King å sin sida ser inte att unionen skulle komma framåt genom sina kriser och är rädd att extremnationalismen ska avancera ytterligare i Europa. Stubb anser att kritiken mot EU i första hand är ett uttryck för politisk populism. King anser att en sådan ståndpunkt är utmärkande just för euroelitens distansering från folkets åsikter. Båda anser att demokratiunderskottet i unionen är ett problem i sig. Examinanden visar att hen i stora drag kan argumentera för ståndpunkterna till exempel i förhållande till de växande nationella rörelserna i Europa.

I ett berömligt svar förmår examinandena på ett grundligare sätt analysera skillnaderna mellan uttalandena till exempel när det gäller de frågor som lyfts fram av Stubb gällande penning- och finanspolitiken eller Kings åsikter om inkomstöverföring. I svaret behandlas också medlemsstaternas ställning i unionens beslutsfattande. På den här punkten är Stubb betydligt mer optimistisk än King när det gäller EU:s fråga att samla leden och förhindra en splittring. I båda textutdragen syns medborgarnas frustration över unionens förmåga att fatta beslut, men skribenterna har olika åsikter om konsekvenserna av denna frustration. Examinanden kan också utvärdera de framlagda ståndpunkterna, ta ställning till dem och motivera sin åsikt.